

УДК 338.12:336.177.18

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРЕСИВНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

*А. Верзун, к.е.н., В. Ковалів, к.е.н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. В економічно розвинутих країнах основне фіскальне навантаження у формуванні бюджету мають податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб і податок на додану вартість.

В Україні основна частка податкових надходжень до бюджету формується за рахунок ПДВ і податку на прибуток підприємств. Перше місце у формуванні доходної частини бюджету в нашій країні займає ПДВ. У 2009-2011 роках відзначено абсолютне лідерство ПДВ серед податкових надходжень. Також вагому роль у наповненні української казни відіграє податок на прибуток підприємств. У структурі зведеного бюджету його частка майже дорівнює, а інколи й випереджає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).

На сьогодні податок із доходів є дуже дієвою формою взаємовідносин між державою та її громадянами, яку здійснюють на основі примусового обов'язкового вилучення частини їх доходу для створення централізованого грошового фонду держави з метою виконання її функцій. Рівень оподаткування фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження диференційованого оподаткування доходів фізичних осіб останнім часом приділяють неабияку увагу науковці. На цьому наголошують у своїх працях А.І. Крисоватий, І.В. Шевчук [2; 3]. Не обійшов увагою це питання і Президент України, наголосивши: «У Податковому кодексі зроблений перший крок у напрямі диференціації ставки податку на доходи фізичних осіб. На основі ґрунтовних прогнозних розрахунків варто розширити шкалу прогресивного податку. Зокрема... доцільно збільшити кількість щаблів цієї шкали, підвищивши ставку для найбільш заможних громадян. А головне – слід запровадити знижену ставку для людей з низьким рівнем доходів» [4].

Постановка завдання. Наше завдання – обґрунтувати необхідність впровадження прогресивної ставки оподаткування доходів фізичних осіб як основи виконання соціальної функції ПДФО.

Виклад основного матеріалу. Податки виконують низку функцій, одна серед яких – соціальна. Найважливішим є виконання цієї функції саме податком на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО). До 2005 р. оподаткування доходів фізичних осіб базувалося на використанні шкали ставок оподаткування, тобто виконання соціальної функції здійснювали прогресивно: хто отримував більші доходи – сплачував більші податки як за рахунок розміру доходу, так і за рахунок ставки податку, а хто отримував менші доходи – сплачував, відповідно, менше податків. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» змінив шкалу оподаткування

єдиною основною ставкою 13, а з 2007 р. – 15 %. У такий спосіб виконання соціальної функції цього податку з прогресивної було змінено на лінійну, тобто на суму сплачених податків впливає лише сума доходу, а ставка податку є сталою. Спробою відновити соціальне значення цього податку є впровадження Податковим кодексом двох основних ставок 15 % та за відповідних умов – 17 %, тобто знову виконання соціальної функції цього податку розгорнули в бік прогресивності.

Але вирішити проблему в такий спосіб не вдалося. Річ у тім, що ставку податку в 17 % застосовують до оподаткованого доходу, якщо його розмір перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року (у 2012 р. – 10 730 грн).

Податковим кодексом визначено низку принципів побудови податкового законодавства України, одним із яких є соціальна справедливість. Значення цього принципу полягає в тому, що встановлення податків і зборів відбувається відповідно до платоспроможності платників податків. Як бачимо, справляння податку з доходів фізичних осіб не побудоване на реалізації зазначеного принципу, оскільки розмір доходів пересічних українців не дає змоги використати обидві ставки оподаткування ПДФО більшістю громадян України. Дані, наведені в табл. 1, вказують на те, що найбільша заробітна плата є у сфері діяльності авіаційного транспорту і становить 9627 грн, що менше за межу застосування ставки 17 %. Така сама ситуація притаманна і доходам громадян у розрізі регіонів. За даними Держкомстату за січень-серпень 2012 р., найвища середньомісячна заробітна плата була у м. Києві – 4509 грн [5].

Таблиця 1

Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності з початку року у 2012 році (у розрахунку на одного штатного працівника, грн), за січень-серпень 2012 р. [5]

Вид діяльності	Сума
1	2
Всього	2965
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1956
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	2469
Рибальство, рибництво	1483

Продовження табл. 1

1	2
Промисловість	3430
Будівництво	2413
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2671
Діяльність готелів та ресторанів	2010
Діяльність транспорту та зв'язку:	3435
в т.ч. діяльність авіаційного транспорту	9627
діяльність пошти та зв'язку	2888
Фінансова діяльність	5956

Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3347
Державне управління	3296
Освіта	2491
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2147
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2836
з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	3008

Виникає закономірне питання: а для кого ж встановлено ставку 17 % і де виконання принципу соціальної справедливості ПДФО?

Очевидно, що податок на доходи фізичних осіб в Україні не виконує своїх основних функцій. Його можливості ефективного впливу на економічний цикл та обсяги масового споживання обмежені. Крім того, цей податок не справляється зі своїм стратегічним завданням перерозподілу доходів між прошарками населення.

Навпаки, податкове навантаження на громадян, котрі не мають високих доходів, серйозно зросло (від 10 до 15%). Саме на цю категорію населення зараз покладено основний тягар сплати податку із доходів фізичних осіб. А ось заможні громадяни отримали максимально комфортні умови. Принцип рівності в Україні успішно працює в одній сфері: олігарх і робітник, який отримує мінімальну зарплату, платять майже однакові податки [6].

Отже, можна стверджувати, що система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні залишається надалі недосконалою і потребує подальшого поступового та послідовного реформування.

Серед основних кроків на шляху вдосконалення процесу справляння такого податку може бути впровадження регресивної шкали ставок ПДФО. Більшість країн користується прогресивною шкалою оподаткування, оскільки вона стимулює попит на масові товари і послуги, водночас скорочуючи на предмети розкоші (табл. 2).

Основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід не лише виправданий із позиції соціальної справедливості, – це є непоганий стимул для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найзабезпеченіших верств надлишки доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання. Частина доходів, яку забирають у багатих, перерозподіляють на користь бідних верств, що стимулює загальний попит на товари і послуги. Як правило, держава може раціональніше розпорядитися надлишком вилучених коштів, ніж приватні особи.

Таблиця 2

Ставки податку на доходи фізичних осіб у деяких країнах світу [7]

Країна	Ставка податку, %
Австралія	0 – 45
Австрія	21 - 50

Білорусь	12
Великобританія	0 – 50
Данія	36,57 – 60
Іспанія	0 - 47
Італія	23 - 43
Канада	0 - 29
Китай	5 - 45
Німеччина	0 - 45
Норвегія	0 - 47,8
Польща	0, 18, 32
Португалія	10,5 - 40
Росія	13
США	10 – 35
Франція	0 - 40
Чехія	15
Швейцарія	0 - 13,2
Швеція	28,89 - 59,09
Японія	5 - 50

Підприємці на інвестиційні проекти витрачають у середньому до 30% своїх доходів, решта ж використовується на задоволення особистих потреб. Тому податок на доходи фізичних осіб у світі не розглядають, на відміну від наших урядовців, як засіб стимулювання інвестицій. Там цю функцію виконують зовсім інші податкові механізми (податок на прибуток юридичних осіб, прискорена амортизація, податкові пільги для інвестиційної діяльності).

Подальше дослідження питань удосконалення податку з доходів фізичних осіб має важливе значення для підвищення рівня життя населення, прискорення соціально-економічного розвитку України. Система оподаткування доходів фізичних осіб повинна, крім фіскальної (мобілізація фінансових ресурсів до бюджетів), виконувати ще й регулюючу функцію (підвищення рівня соціальної захищеності найбільш вразливих верств населення за рахунок багатшої частини суспільства). Для цього необхідно впровадити таку шкалу ставок податку на доходи фізичних осіб, яка б не ліквідувала у громадян з помірно високим рівнем доходів стимули щодо збільшення їх капіталу.

Висновки. Для реформування оподаткування доходів фізичних осіб необхідно здійснити такі основні кроки:

1. Перейти до використання прогресивної шкали оподаткування, що дасть змогу забезпечити дотримання принципу соціальної справедливості;

2. Не оподатковувати доходи громадян, що не перевищують розмір мінімального прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб;

3. При плануванні ставок податку на доходи фізичних осіб враховувати доходи сім'ї з розрахунку на кожного її члена через проведення річного перерахунку сплаченого податку. Із місячного оподаткованого доходу сім'ї, що

не перевищує суму прожиткових мінімумів, встановлених законодавством для її членів, необхідно вилучати не більше ніж 10 % сукупного доходу.

Бібліографічний список

1. Показники виконання бюджету за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/file/link/328305/file/DBU_ZBU.pdf.
2. Крисоватий А. І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори : монографія / А. І. Крисоватий, В. А. Валігура. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
3. Шевчук І. В. Формування перспективної моделі оподаткування трудових доходів фізичних осіб [Електронний ресурс] / І. В. Шевчук. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ekfor/2012_3/64.pdf.
4. Янукович хоче розширити шкалу податку на доходи фізосіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/07/2/328171/>.
5. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/gdn/reg_zp_p/reg_zpp12_u.htm.
6. Єдиний соціальний внесок: міжнародний та вітчизняний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/edunvnesok/>.
7. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб (прибуткового податку) у країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldwide-tax.com/>.

Верзун А., Ковалів В. Необхідність впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Сучасна система оподаткування доходів фізичних осіб значною мірою є лінійною, хоча й передбачає використання декількох ставок оподаткування. Впровадження прогресивного оподаткування дасть змогу досягти справедливості в оподаткуванні доходів фізичних осіб – хто більше заробляє, той більше податків і сплачує.

Ключові слова: фіскальне навантаження, податок на доходи фізичних осіб, прогресивна шкала оподаткування.

Verzun A., Kovaliv V. A necessity of introduction of progressive taxation of profits of physical persons is in Ukraine

The modern system of taxation of profits of physical persons largely is linear, though envisages the use of a few rates of taxation. The input of progressive taxation will allow to attain a justice in taxation of profits of physical persons – who earns anymore, that anymore pays taxes.

Key words: fiscal loading, a tax is from the profits of physical persons, progressive scale of taxation.

Верзун А., Ковалів В. Необходимость введения прогрессивного налогообложения доходов физических лиц в Украине

Современная система налогообложения доходов физических лиц в значительной степени является линейной, хотя и предусматривает использование нескольких ставок. Введение прогрессивного налогообложения позволит достичь справедливости в налогообложении доходов физических лиц – кто больше зарабатывает, тот больше налогов и платит.

Ключевые слова: фискальная нагрузка, налог с доходов физических лиц, прогрессивная шкала налогообложения.